

LATVIJAS REPUBLIKAS

TIESĪBSARGS

ĪSAIS TIESĪBU KURSS II

CILVĒKU AR INVALIDITĀTI TIESĪBAS

2018

ĪSAIS TIESĪBU KURSS II

CILVĒKU AR INVALIDITĀTI TIESĪBAS

Tiesībsarga birojs
Baznīcas iela 25, Rīgā, LV-1010
67686768 • tiesibsargs@tiesibsargs.lv
www.tiesibsargs.lv

Ilustrāciju autors:
Edgars Sims

2018

Ievads

2006. gadā Apvienoto Nāciju Organizācija (ANO)

ar daudzām valstīm vienojās,

ka cilvēku ar invaliditāti tiesības ir jāaizsargā.

Šo vienošanos - dokumentu sauc

ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām.

Ja dokumenta nosaukumu saīsina, lieto vārdu -

Konvencija.

Konvencija nepieciešama tāpēc, lai katrā no valstīm aizsargātu cilvēku ar invaliditāti tiesības.

Latvijā Konvencija stājās spēkā 2010. gadā.

Tas nozīmē, ka valsts institūcijām

savos likumos ir jāieraksta tiesības, kas ir Konvencijā.

Latvijā Labklājības ministrija sadarbojas ar citām

ministrijām, valsts institūcijām un seko,

lai likumos ieraksta tiesības, kas ir Konvencijā.

Tiesībsargs uzrauga, vai cilvēku ar invaliditāti

tiesības ir ierakstītas likumos, un

kā šīs tiesības ievēro dzīvē.

Lai pareizi saprastu Konvencijā ierakstītās tiesības,

ministrijas, tiesībsargs, pašvaldības strādā kopā

ar cilvēku ar invaliditāti organizācijām.

Cilvēku ar invaliditāti organizācijas saīsinājumā

sauc par NVO.

GALVENIE PRINCIPI

Visiem cilvēkiem ir vienādas tiesības,
un tās nevar atņemt.

Visiem cilvēkiem jābūt vienādām iespējām.

Invaliditāte rodas ne tāpēc, ka cilvēks ir slims,
bet tāpēc, ka citi cilvēki nesaprot, ko viņam vajag,
tāpēc, ka viņš kaut ko nespēj
un viņam neviens nepalīdz.

Katram cilvēkam ir jāievēro cilvēktiesības
un jādara viss, lai citi arī tās ievērotu.

PIEZĪMES

VISPĀRĒJĀS SAISTĪBAS

Valstij ir jādara viss,
lai visi cilvēki vienādi var izmantot
preces un pakalpojumus.
Valstij ir jāpalīdz mācīties tiem cilvēkiem,
kuri strādā ar cilvēkiem ar invaliditāti.
Ja valstī pieņem jebkākus lēmumus
(tai skaitā likumus),
kas attiecas uz cilvēkiem ar invaliditāti,
jājautā viņu viedoklis.

PIEZĪMES

VIENLĪDZĪBA UN DISKRIMINĀCIJA

5.PANTS

Visi cilvēki ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā.

Cilvēku nedrīkst diskriminēt invaliditātes dēļ.

Diskriminācija ir cilvēka ierobežošana.

Piemēram, ja cilvēkam ir invaliditāte,
viņu nepieņem darbā.

Valsts pienākums ir palīdzēt cilvēkiem ar invaliditāti,
lai nebūtu diskriminācijas.

PIEZĪMES

SIEVIETES AR INVALIDITĀTI

6.PANTS

Valstij jādara viss, lai sievietes
un meitenes ar invaliditāti
var izmantot visas cilvēktiesības un
pamatbrīvības, tāpat kā visi citi cilvēki.

PIEZĪMES

BĒRNI AR INVALIDITĀTI

7.PANTS

Ir jāpieņem tādi lēmumi,
kas bērniem ar invaliditāti ir vislabākie.
Visi bērni ar invaliditāti var brīvi
runāt par sev svarīgām lietām.
Bērnu ar invaliditāti uzskati ir jāņem vērā
atbilstoši viņu briedumam.

PIEZĪMES

IZPRATNES VEIDOŠANA

8.PANTS

Valstij ir jāinformē sabiedrība par invaliditāti,
lai cilvēki būtu atsaucīgi pret cilvēkiem ar invaliditāti un
labāk izprastu viņu vajadzības un prasmes.
Žurnālistiem ar cieņu jārunā ar
un par cilvēkiem ar invaliditāti.

PIEZĪMES

PIEEJAMĪBA

9.PANTS

Valstij ir jāveic pasākumi,
lai cilvēki ar invaliditāti varētu visur nokļūt,
visu saprast un dzīvot neatkarīgi.
Pieejamība nozīmē šķēršļu likvidēšanu.
Piemēram, mājai ir augstas kāpnes,
un cilvēks ratiņkrēslā nevar tikt iekšā.
Ir jāierīko uzbrauktuve vai pacēlājs,
tad māja būs pieejama.
Pieejamām jābūt mājām, ceļiem, transportam, skolām,
slimnīcām un darba vietām.
Informācijai ir jābūt pieejamai.
Informācija ir pieejama, ja cilvēki
ar invaliditāti to var izlasīt un saprast.
Tāpat jābūt pieejamiem sakaru un
citiem pakalpojumiem, internetam
un avārijas dienestiem.
Valstij ir jānodrošina cilvēkiem ar invaliditāti palīgi.

TIESĪBAS UZ DZĪVĪBU

10.PANTS

Cilvēkiem ar invaliditāti ir tiesības uz dzīvību.

PIEZĪMES

RISKA SITUĀCIJAS UN ĀRKĀRTAS HUMĀNĀS SITUĀCIJAS

11.PANTS

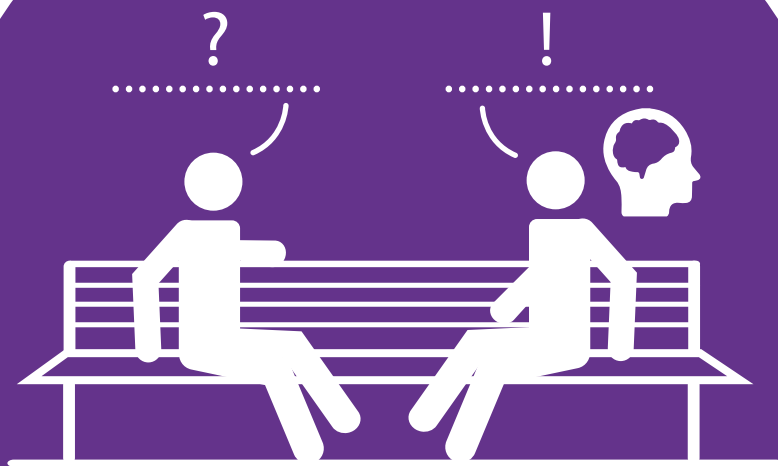

Valsts aizsargā cilvēkus ar invaliditāti briesmās,
kara un dabas katastrofu gadījumos.

PIEZĪMES

TIESĪBAS UZ VIENLĪDZĪGU RĪCĪBSPĒJAS ATZĪŠANU

12.PANTS

Cilvēkiem ar invaliditāti pašiem ir
jāpieņem lēmumi par sevi un savu dzīvi.
Tas viņu vietā nav jādara citiem.
Valstij ir jānodrošina šīs tiesības,
un jāatbalsta cilvēki ar invaliditāti.

PIEZĪMES

TIESAS PIEEJAMĪBA

13.PANTS

Cilvēki ar invaliditāti var iet uz tiesu
un piedalīties visos tiesas procesos,
arī izmeklēšanas procesā.

Valsts dara visu, lai tiesu darbinieki,
policisti un cietumu darbinieki
mācītos un zinātu, kā strādāt
ar cilvēkiem ar invaliditāti.

PIEZĪMES

PERSONAS BRĪVĪBA UN NEAIZSKARAMĪBA

14.PANTS

Cilvēks ar invaliditāti ir brīvs un nav aizskarams.

Brīvību var atņemt tikai tad, ja cilvēks

ar invaliditāti neievēro likumus.

Ja cilvēkam ar invaliditāti atņem brīvību,

un viņš ir ieslodzījumā (cietumā),

viņam ir tiesības uz palīdzību

un tādiem pielāgojumiem, ko sauc par saprātīgiem.

Piemēram, viņš var lūgt sakārtot kameru tā,

lai tajā var pārvietoties ratiņkrēslā.

PIEZĪMES

**TIESĪBAS NETIKT PAKĻAUTAM SPĪDZINĀŠANAI
VAI NEŽĒLĪGIEM, NECILVĒCĪGIEM VAI CIEŅU
PAZEMOJOŠIEM APIEŠANĀS UN
SODĪŠANAS VEIDIEM**

15.PANTS

Cilvēku ar invaliditāti nedrīkst spīdzināt,
mocīt, pazemot un sodīt.

Bez cilvēka ar invaliditāti atļaujas
nedrīkst ar viņu veikt medicīniskus un
zinātniskus eksperimentus.

PIEZĪMES

TIESĪBAS NETIKT PAKĻAUTAM EKSPLUATĀCIJAI, VARDARBĪBAI UN ĻAUNPRĀTĪGAI IZMANTOŠANAI

16.PANTS

Valsts dara visu, lai cilvēkus ar invaliditāti mājās
un ārpus tām ļaunprātīgi neizmantotu
un pret viņiem neizturētos vardarbīgi.
Vardarbība ir, piemēram, cilvēka sišana, mocīšana.
Izmantošana ir, piemēram, tad, kad cilvēkam liek
strādāt, bet par to nemaksā naudu.

Valstij jā rūpējas, lai cilvēki ar invaliditāti
un viņu ģimenes mācās un zina,
kā nepieļaut vardarbību un izmantošanu.
Ja cilvēks ar invaliditāti ir cietis no
vardarbības vai ļaunprātīgi izmantots,
valsts nodrošina cilvēka atveseļošanos tur,
kur viņam ir vislabāk.

PIEZĪMES

PERSONAS INTEGRITĀTES AIZSARDZĪBA

17.PANTS

Katram cilvēkam ar invaliditāti
ir tiesības būt tādām, kāds viņš ir.

PIEZĪMES

PĀRVIETOŠANĀS UN PILSONĪBAS BRĪVĪBA

18.PANTS

Cilvēki ar invaliditāti var brīvi pārvietoties,
izbraukt no savas valsts un tajā atgriezties.

Cilvēks ar invaliditāti var dzīvot, kur viņš grib.

Cilvēks ar invaliditāti var izvēlēties pilsonību.

Bērnam ar invaliditāti ir tiesības uz vārdu un pilsonību.

PIEZĪMES

PATSTĀVĪGS DZĪVESVEIDS UN IEKĻAUŠANA SABIEDRĪBĀ

19.PANTS

Cilvēkam ar invaliditāti ir tiesības dzīvot sabiedrībā, tāpat kā citiem cilvēkiem.

Cilvēkiem ar invaliditāti nevar likt dzīvot kādā noteiktā vietā vai būt nošķirti no sabiedrības.

Būt nošķirtam no sabiedrības nozīmē, piemēram, dzīvot tādā vietā, kur tuvumā nedzīvo citi cilvēki, vai nekad neiziet un neizbraukt ārpus dzīvesvietas.

Cilvēks ar invaliditāti var izvēlēties, kur dzīvot un ar ko dzīvot, saņemt dažādus pakalpojumus mājās un dzīvesvietā. Pakalpojumiem ir jābūt tādiem, kādi ir vajadzīgi cilvēkiem ar invaliditāti.

PIEZĪMES

INDIVIDUĀLĀ PĀRVIETOŠANĀS

20.PANTS

Valsts gādā, lai cilvēks ar invaliditāti var patstāvīgi un viegli pārvietoties tur, kur viņš grib un kad grib.

Tāpat valsts atbild, lai par pārvietošanos nav dārgi jāmaksā.

Valsts palīdz cilvēkiem ar invaliditāti saņemt labus tehniskos palīglīdzekļus, citas pārvietošanās ierīces un tehniku, apmācītu palīgu un atbalsta personu pakalpojumus.

PIEZĪMES

VĀRDA UN UZSKATU BRĪVĪBA UN PIEEJA INFORMĀCIJAI

21.PANTS

Cilvēki ar invaliditāti var runāt un domāt brīvi.

Cilvēki ar invaliditāti var meklēt,

saņemt saprotamu informāciju.

Pasākumos, televīzijā, radio, internetā

informācijai ir jābūt saprotamai cilvēkiem

ar dažādu invaliditāti.

Cilvēks ar invaliditāti var lietot zīmju valodu,

Braila rakstu vai citus komunikācijas veidus.

PIEZĪMES

PRIVĀTĀS DZĪVES NEAIZSKARAMĪBA

22.PANTS

Cilvēka ar invaliditāti privāto un

ģimenes dzīvi nedrīkst traucēt.

Nedrīkst slikti runāt par cilvēku ar invaliditāti.

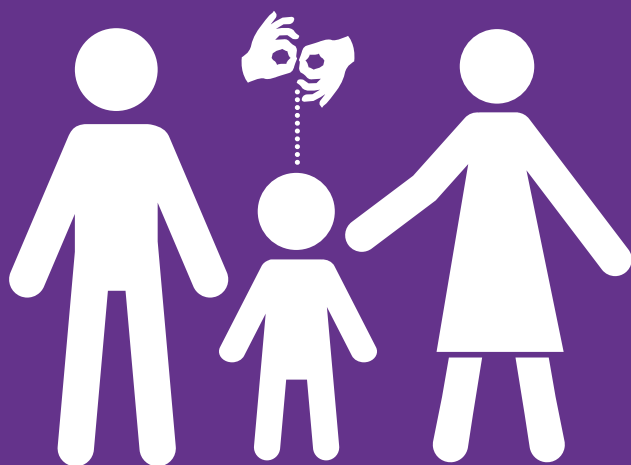
Nedrīkst stāstīt par cilvēka ar invaliditāti

veselību vai ārstēšanu citiem cilvēkiem.

PIEZĪMES

CIENĀ PRET DZĪVESVIETU UN ĢIMENI

23.PANTS

Pilngadīgi cilvēki ar invaliditāti pēc
savas gribas var precēties un veidot ģimeni.
Cilvēki var invaliditāti paši lemt,
kad viņi grib bērnus un cik daudz.
Cilvēkiem ar invaliditāti nevar atņemt
iespēju dzemdēt bērnus.
Valsts palīdz cilvēkiem ar invaliditāti audzināt bērnus.
Bērnam ar invaliditāti ir tiesības dzīvot ģimenē,
tāpat kā citiem bērniem.
Bērnus ar invaliditāti nedrīkst pamest,
slēpt, atdot citiem vai atņemt vecākiem,
ja vecākiem ir invaliditāte.
Valstij ir jā rūpējas par ģimenēm, kurās ir bērns ar
invaliditāti.

PIEZĪMES

IZGLĪTĪBA

24.PANTS

Cilvēkiem ar invaliditāti ir tiesības uz izglītību.

Cilvēkiem ar invaliditāti ir jāsaņem

laba izglītība tuvu dzīvesvietai.

Skolas ir jāpielāgo cilvēku ar invaliditāti vajadzībām.

Valstij ir jānodrošina atbalsta pasākumi,

lai cilvēki ar invaliditāti varētu mācīties kopā ar citiem.

Valsts palīdz mācīties Braila rakstu, zīmju valodu,

alternatīvo rakstu un citus saziņas līdzekļus.

Cilvēki ar invaliditāti var būt skolotāji.

Skolotājiem ir jāzina viss par cilvēkiem ar invaliditāti

un par alternatīvo komunikāciju.

PIEZĪMES

VESELĪBA

25.PANTS

Cilvēkiem ar invaliditāti ir tiesības
saņemt labu veselības aprūpi
tāpat kā citiem cilvēkiem.

Valstij ir jānodrošina, ka ārsts ir
tuvu dzīvesvietai, arī laukos.

Ārstiem ir jāizprot un jāciena cilvēku ar invaliditāti
patstāvība un vajadzības.

PIEZĪMES

ADAPTĀCIJA UN REHABILITĀCIJA

26.PANTS

Valstij ir jānodrošina, lai cilvēki ar invaliditāti var palikt patstāvīgi, tik ilgi, cik vien tas ir iespējams. Tāpēc veselības aizsardzības programmām, nodarbinātības programmām, izglītības programmām, sociālo pakalpojumu programmām jā sākas pēc iespējas ātrāk.

Tas, piemēram, nozīmē, ka bērnam ar invaliditāti pēc iespējas ātrāk jā sāk mācīties, jāapgūst profesija, lai viņš var strādāt, kad būs pieaudzis.

Vai, piemēram, cilvēkam ar invaliditāti jābūt palīgam, kas palīdz uzkopt dzīvokli, lai viņš var dzīvot atsevišķi no saviem vecākiem.

PIEZĪMES

DARBS UN NODARBINĀTĪBA

27.PANTS

Cilvēkam ar invaliditāti ir tiesības brīvi izvēlēties darbu.
Darba vietai ir jābūt pieejamai.

Cilvēkam ar invaliditāti ir tiesības saņemt vienādu algu
ar jebkuru citu darbinieku par vienādu darbu;
strādāt drošā un veselīgā darba vietā;
būt arodbiedrības biedram;
piedalīties prasmju attīstīšanā;
veidot karjeru vai pašam savu uzņēmumu.

PIEZĪMES

PIENĀCĪGS DZĪVES LĪMENIS UN SOCIĀLĀ AIZSARDZĪBA

28.PANTS

Cilvēkiem ar invaliditāti ir tiesības uz
atbilstošu dzīves līmeni

sev un saviem ģimenes locekļiem
(laba pārtika, apģērbs, mājoklis,
iespēja uzlabot dzīves apstākļus).

Cilvēkiem ar invaliditāti ir tiesības
uz sociālo aizsardzību.

Sociālā aizsardzība ir, piemēram,
pabalsti slimības vai bezdarba gadījumā,
pabalsts dzīvokļa uzturēšanai,
ja viņš pelna ļoti maz.

PIEZĪMES

LĪDZDALĪBA POLITISKAJĀ UN SABIEDRISKAJĀ DZĪVĒ

29.PANTS

Cilvēki ar invaliditāti vēlēšanās var balsot
un viņus var ievēlēt, piemēram,
par pašvaldības deputātiem.

Valsts nodrošina, ka balsošana ir vienkārša,
balsošanas vieta ir pieejama, un
balsošanas materiāli ir viegli saprotami.

Cilvēki ar invaliditāti var būt sabiedrisko organizāciju
un politisko partiju biedri.

PIEZĪMES

LĪDZDALĪBA KULTŪRAS DZĪVĒ, ATPŪTA, BRĪVĀ LAIKAPAVADĪŠANA UN SPORTS

30.PANTS

Cilvēkiem ar invaliditāti ir tiesības piedalīties kultūras, atpūtas un sporta pasākumos.

Šo pasākumu vietas ir pieejamas, un materiāli ir cilvēkiem ar invaliditāti saprotami.

Cilvēkiem ar invaliditāti ir tiesības lietot zīmju valodu vai citu komunikācijas veidu.

PIEZĪMES

CILVĒKU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU AIZSARDZĪBA

Ja cilvēka ar invaliditāti tiesības neievēro,
viņam ir tiesības vērsties valsts
vai pašvaldību iestādēs.

Tas nozīmē, ka viņš raksta iesniegumu iestādei,
piemēram, Labklājības ministrijai vai pašvaldībai,
kurā viņš dzīvo.

Ja iestāde pārkāpumu nenovērš,
cilvēks var vērsties Tiesībsarga birojā vai tiesā.

PIEZĪMES

CILVĒKU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU AIZSARDZĪBA STARPTAUTISKĀ LĪMENĪ

Ja cilvēks ar invaliditāti ir aizstāvējis
savas tiesības Latvijas tiesā (visās trīs instancēs),
tad slikta rezultāta gadījumā cilvēks var vērsties
ANO Cilvēku ar invaliditāti komitejā.
Ja nosaukumu saīsina, tad lieto vārdu Komiteja.
Komitejā sūdzību var iesniegt viens cilvēks
ar invaliditāti vai cilvēku ar invaliditāti grupa.

PIEZĪMES

ANO CILVĒKU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU KOMITEJA

Komitejā strādā cilvēki, kuriem ir liela pieredze cilvēku ar invaliditāti tiesību aizstāvībā.

Komiteja izskata cilvēku ar invaliditāti sūdzības, ja konkrētā valstī ir noticis cilvēku ar invaliditāti tiesību pārkāpums.

Komiteja izskata valsts, tiesībsarga un NVO ziņojumus par to, kā Konvencija strādā katrā valstī.

Tas nozīmē, kā katrā valstī ievēro cilvēku ar invaliditāti tiesības.

PIEZĪMES

NVO DALĪBA KOMITEJAS DARBĀ

Visām valstīm, kuras paraksta Konvenciju, divus gadus pēc tās parakstīšanas ir jāiesniedz ziņojums par paveikto darbu.

Arī NVO var iesniegt Komitejai ziņojumus par Konvencijas ieviešanu.

Komiteja izlemj, cik labi katrai valsts strādā, un sniedz padomus, kā darbu uzlabot.

Pēc pirmā ziņojuma valstīm informācija jāsniedz ik pēc četriem gadiem.

2018. gadā Latvijas valdībai ir jāsniedz ziņojums par iekļaujošo izglītību un deinstitucionalizācijas procesu Latvijā.

Iekļaujošā izglītība nozīmē to, ka bērni ar invaliditāti mācās parastajās skolās kopā ar saviem vienaudžiem.

Deinstitucionalizācijas process nozīmē to,
ka cilvēki ar invaliditāti vairs nedzīvo pansionātos,
bet dzīvo sabiedrībā ar vai bez atbalsta.

2020. gadā valdība sniegs nākamo ziņojumu Komitejai
par Konvencijas ieviešanu Latvijā.

Tiesībsargs aicina NVO sniegt Komitejai
savus ziņojumus.

PIEZĪMES

Cilvēku ar invaliditāti tiesību pārkāpumu piemēri

1.Cilvēks bez invaliditātes novieto savu mašīnu cilvēku ar invaliditāti stāvvietā.

2.Cilvēkam ar suni-pavadoni tiek liegta ieeja tirdzniecības centrā.

3.Cilvēks ar ratiņkrēslu brauc ar autobusu.

Blakusstāvošs cilvēks bez invaliditātes atbalstās pret ratiņkrēslu, jo tā ir ērtāk.

4.Ģimenes ārsts iesaka pacientam ar invaliditāti tikties ar citu pacientu ar invaliditāti, lai kopā pavadītu brīvo laiku.

5. Cilvēks ar ratiņkrēslu ir netīšām aizšķērsojis durvis. Cits cilvēks, lai varētu ienākt pa durvīm, pats pastumj cilvēku ar ratiņkrēslu malā.

6. Cilvēks kliež, sarunājoties ar cilvēku ar dzirdes traucējumiem.

7. Pie mācību iestādes ir uzbrauktuve, kuru cilvēks ar kustību traucējumiem var izmantot tikai ar citu cilvēku palīdzību.

8. Bērnudārza audzinātājs soda bērnu ar dzirdes zudumu par nepaklausību, jo bērns nav izpildījis mutiski izteiktu norādījumu.

LATVIJAS REPUBLIKAS
TIESĪBSARGS